

Ο κυρατζής

Από το βιβλίο της Έλλης Παπαδημητρίου, *Ο κοινός λόγος*, τρίτος τόμος (εκδόσεις Ερμής, 2003)

Αγωγιάτης περνάει το μονότοξο γεφύρι στην Κεραμίτσα της Θεσπρωτίας (F. Boissonnas, 1913)

Έγραψε παλιός «κυρατζής» - αγωγιάτης

Εις το 1885 τον Απρίλιον μήνα κινήσαμε από τα Γιάννινα διά Σαλαόρα περάσαμε από τη γέφυρα της Άρτας, απέξω από την Σαλαόρα μία ώρα είναι καλντερίμι εις το μέσον μπασιά πότε έβγηνε πότε έμπηνε πάλι μέσα στη θάλασσα, από Σαλαόρα διά Γιάννινα φορτώναμε καφέδες, ζάχαρη κλπ. Το πρώτο βράδυ κοιμηθήκαμε εις το γεφύρι της Άρτας, την άλλην ημέραν εις τα Πιστά είναι ένα χωριό το βράδυ τρώγαμε και κανένα κατσίκι ψημένο, έξι μήνες το καλοκαίρι δουλεύαμε εις Σαλαόρα και τους άλλους έξι εις την Πρέβεζα.

Έπειτα κινήσαμε διά Γρεμενίτσα φορτώσαμε καπνά διά τα Γιάννινα, ύστερα επήγαμε εις την Βλαχόρενα πάρα πάνω από τη Γρεμενίτσα φορτώσαμε ελιές και απέναντι ήταν η Άρτα και αγναντεύαμε την Άρτα εκεί υπάρχει ένα χωριό που λέγεται Γκρίποβο· από τα Γιάννινα κινήσαμε διά το Θέλβινο κοιμηθήκαμε εις την Ξαραβίνα όπου είναι λίμνη δεν ήτον δρόμος καλός κατσικόδρομος και μία γέφυρα ξύλινη. Επήγαμε εις το χωριόν Θελβινάκι παραπέρα ήτον το χωριόν Κουβέρη ήτον σταθμός χαλασμένος τουρκικός ήταν τέσσερις στρατιώτες όπου φύλαγαν, πάρα πέρα ήταν ένα χωριόν Επισκοπή εκαθίσαμε το βράδυ και κοιμηθήκαμε. Έπειτα κατεβήκαμε εις ένα ποταμόν μεγάλον ονομαζόμενον Θρόπολη, ένα ποτάμι της Αρίστας, ένα το Λιμπόχοβο, τα τρία μαζί σμίγανε ήταν πολύ πλατύ και περνούσαμε το καλοκαίρι.

Τρώγαμε όλο πέστροφες από τα ποτάμια και λαγούς κατάφθηνους, απεράσαμε έπειτα από ένα χωρίον όπου λέγοντο Γκράψη ανήφορος και εβγήκαμε επάνω εις το χωρίον Μουζίνα είναι ψηλό καθώς οι Λιγγάδες αγναντεύαμε τον κάμπο του Αργυροκάστρου όλον ύστερα πήραμε τον κατήφορο της Μουζίνας εβρίσκαμε εις τον δρόμο διάφορα φρούτα όπου πωλούσαν οι χωρικοί, έπειτα επήγαμε εις ένα χωρίον όπου λέγεται Γαρδικάκι εκεί είναι και χάνι έχει ένα νερό εις το δρόμο μπροστά όπως είναι της Τραμπάτοβας ήβραμε και κρέας ψημένο της ώρας τρία γρόσια η οκά, ύστερα πήγαμε εις το Θέλβινο είναι δύο ώρες μακριά το Θέλβινο ήτον ψηλά εις ένα βουνό τώρα κατέβηκαν κάτω και κατοίκησαν ο κόσμος ονομάζεται νέον, έπειτα από το Θέλβινο κινήσαμε διά τους Αγίους Σαράντους είναι τρεις ώρες μακριά είναι παραθαλάσσιον ήλθε το βαπόρι και πήραμε επιβάτες διά την Βοστίνα, απεράσαμε τον ίδιον δρόμον Επισκοπή, Κουβέρ και έπειτα είναι η Βοστίνα απεράσαμε εις τον δρόμον καλά με τους επιβάτες φορτώσαμε από την Βοστίνα δέρματα το βράδυ κοιμηθήκαμε εις τις Νεγράδες κρέας ψημένο και κρασί καλό και νερό τέλειον και έπειτα ήλθα εις τα Γιάννινα.

Το ταξίδι αυτό διήρκεσε δεκαπέντε ημέρες. Από τα Γιάννινα φορτώσαμε διάφορα φορτώματα είμεθα δώδεκα άλογα και τέσσερις άνθρωποι πηγαίναμε διά το Τεπελένι πρώτη βραδιά κοιμηθήκαμε εις την Ζαραβίνα εκεί είναι λίμνη και εφάγαμε ψάρια το πρωί κινήσαμε διά το Αργυρόκαστρο εις τον δρόμο απεράσαμε δεκαπέντε χωριά, πρώτον Γκράψη, Γορίτσα, Δοάβιανα, Σοφαράτικα, Γκριβιτσάνη, Λούντζα, Λιμπόχοβο, Λουντζαργιά, Λάμποβο, και άλλα διάφορα τα οποία δεν ενθυμούμαι. Το βράδυ επήγαμε εις το Τεπελένι, καθίσαμε και μία ημέρα εις το Τεπελένι, έπειτα φορτώσαμε δέρματα διά τα Γιάννινα.

Το Τεπελένι έχει ενενήντα εννέα σπίτια εκατόν δεν γίνονται πέφτει το ένα διότι είναι κατηραμένο, απεράσαμε τα ίδια χωριά το ταξίδι αυτό διήρκεσε δέκα ημέρες.

Από τα Γιάννινα φορτώσαμε διά το Πρεμέτι κατευθείαν διάφορα εμπορεύματα, το βράδυ κοιμηθήκαμε εις τις Νιγράδες, το άλλο βράδυ εμείναμε εις το χάνι Μέρτζινα ονομαζόμενον Μισογέφυρα, την άλλη ημέρα φθάσαμε εις το Πρεμέτι καθίσαμε μία ημέρα πάλιν φορτώσαμε διά τα Γιάννινα δέρματα και ήλθαμε εις τα Γιάννινα.

Τώρα φορτώσαμε από τα Γιάννινα διάφορα εμπορεύματα διά το Λιασκοβίκι εκεί έχει πολύ ανήφορο τέσσερις ώρες δρόμο ανήφορο δρόμος από κατσίκια, κάναμε τρεις ημέρες έως ότου φθάσαμε εις το Λιασκοβίκι, φορτώσαμε πάλι από εκεί και ήλθαμε εις τα Γιάννινα εκάναμε επτά ημέρες πάει και έλα. Από τα Γιάννινα φορτώσαμε τα ίδια φορτώματα τσαρούχια, καπνά, πανιά και ό,τι άλλο εκοιμηθήκαμε εις το Καλμπάκι, το άλλο βράδυ εις το Λιασκοβίκι, έπειτα Κολόνια, Αρσέκα και από εκεί εις την Τζόρτζια ή Κοριτσα, έως ότου φθάσαμε εκάναμε τέσσερις ημέρες, έως ότου φθάσαμε εις τα Γιάννινα εκάναμε δέκα ημέρες πάει και έλα.

Τώρα φορτώσαμε διά Κόνιτσα άλευρα κάναμε δύο ημέρες έως ότου φθάσαμε, από εκεί φορτώσαμε διά Γιάννινα άλλες δύο ημέρες, λέγουν ένα μύθο οι Κονιτσιώτες Λόντσα Κασαμπά Γιάννινα χωριγιό, όταν περάσαμε ήτον καλοκαίρι και περάσαμε από το ποτάμι από το σχολείον όπου εκάματε τώρα ανάμεσα από το σχολείο από κάτω, από εκεί φορτώσαμε δαδί και ήλθαμε εις τα Γιάννινα, τώρα το Σεπτέμβριον κινήσαμε διά την Παραμυθιά όπου γίνεται παζάρι το Λάμποβος φορτώσαμε διάφορα εμπορεύματα διότι γίνεται μεγάλο παζάρι όπως εις τα Γιάννινα, την πρώτη βραδιά κοιμηθήκαμε εις ένα χάνι Γιάννης Ζήκος ονομαζόμενος, λέγεται και Τζαμαλιάγα, εκεί φάγαμε ψητό κατσίκι, την άλλη ημέρα φθάσαμε εις την Παραμυθιά ήλθαν εμπόροι πολλοί από Κέρκυρα και από διάφορα μέρη αγοράζανε άλογα, βόδια εκάναμε και ημείς τράμπες από άλογα αγοράσαμε και πωλούσαμε, το παζάρι έκαμε οκτώ ημέρες ευχαριστηθήκαμε πάρα πολύ εφάγαμε ψωμί με μαγιά τυρί τολουμίσιο και

σταφύλια πεντάγλυκα, από την Παραμυθιά φορτώσαμε δώδεκα ζώα ταμπάκο και επήγαμε διά τη Σαλονίκη, δεκαπέντε μητζίτια το φόρτωμα, κάναμε δώδεκα ημέρες έως ότου φθάσαμε εις την Θεσσαλονίκη, από εκεί πήραμε φορτώματα διά Σέρρας. Είναι τρεις ημέρες τα Σέρρας από Θεσσαλονίκη, καθίσαμε δύο ημέρες ξεκουραστήκαμε και από Σέρρας φορτώσαμε μουτάφια, τριχές και άλλα εμπορεύματα και ήλθαμε εις τα Γιάννινα, δεύτερο ταξίδι εκάναμε, εις το δρόμο τρώγαμε κρέας παστρουμά.

Χωρικοί στη Μεσογέφυρα της Κόνιτσας (F. Boissonnas, 1913)

Από τα Γιάννινα ανεχωρήσαμε διά το Λιασκοβίκι με τον Ιμπραήμ πασά καθίσαμε οκτώ ημέρες εις το σπίτι του Μπέη Αλή πασιά κτηματίας ήταν ο πασιάς, ήταν ο Σαδήκ πασιάς επιτροπή και ένας Ασήπ εφένδης και μερικοί από το Λιασκοβίκι απεφάσισαν διά να κάμουν τον δρόμον αμαξωτόν, οκτώ ημέρες όπου καθίσαμε εφάγαμε γάλους, αρνιά και από όλα τα καλά και τα άλογά μας εφάγαμε από τους ιδίους ήτον εις τας δέκα του Μαΐου του 1890.

Από το Λιασκοβίκι εφύγαμε και επήγαμε εις το Πρεμέτι μαζί με τον πασιά, και οι επιτρόποι εβγήκαν εις τα Μισογιόφυρα και μας υποδεχτήκανε οι μπέηδες και πήγαμε όλοι μαζί εις το Πρεμέτι, ο δρόμος έως εις το Πρεμέτι ήταν χάλια όλου κουμαριές με ζόρι να περάσουν τα άλογα εκεί καθίσαμε δύο ημέρες, εφάγαμε όμως όλου πέστροφες ψάρια έχει ποτάμι το Πρεμέτι κοντά.

Το πρωί εφύγαμε διά το Τεπελένι το χωρίον του Αλή πασά του παλιού όπου έχει 99 σπίτια εκατό δεν γίνονται ποτέ, το γιόμα μάς εβάσταξε ο Ταμάμ Μπέης εις την Κλεισούρα το απόγιομα κινήσαμε διά το Τεπελένι εφθάσαμε το βράδυ, εκεί εις το Τεπελένι έχει ποταμό μεγάλο εμπήκαμε εις ένα καράβι όπου είχαν οι περαταρέοι μαζί με τον πασιά και η επιτροπή και με τα άλογά μας και μας έβγαλαν από το πέρα μέρος, και έπειτα ανεβήκαμε επάνω εις το

Τεπελένι καθίσαμε μία ημέρα την άλλην ημέραν κινήσαμε διά το Αργυρόκαστρο εκεί καθίσαμε δύο ημέρες ήταν οκτώ ώρες από το Τεπελένι μακριά τρώγαμε όλο ψητά. Από το Αργυρόκαστρο το πρωί, κινήσαμε διά το Θέλβινο εφθάσαμε το βράδυ καθίσαμε δύο ημέρες μαζί με τον πασιά και η επιτροπή με δέκα σουφαρήδες αυτό έγινε όλο για να αποφασίσουν να κάμουν δρόμο αμαξωτό διότι ήταν κατσικόδρομος, το γιόμα κάναμε εις τη Μουζίνα είναι ψηλό καθώς οι Λιγγάδες και φαίνονται όλα τα χωριά σιάδη, το βράδυ φθάσαμε εις το Θέλβινο καθίσαμε μία ημέρα το πρωί κινήσαμε διά τους Αγίους Σαράντους, εφάγαμε ψάρια θαλασσινά το βράδυ γυρίσαμε διά το Θέλβινο και το πρωί εκινήσαμε διά τα Γιάννινα. Τα έξοδα τόσες ημέρες τα έκαμαν όλα οι μπέηδες, εμείς δεν ξοδέψαμε μια δεκάρα, είχα δύο άλογα εγώ διά τα έπιπλά τους και μου δώσανε πενήντα μητζίτια εντός είκοσι ημερών ανέξοδα.

Εις το 1895 έγινε δρόμος αμαξωτός, αγόρασα άμαξα και έκαμα το πρώτο ταξίδι με φοιτητάς τουρκόπουλα διά τα Μπιτόλια εσπούδαζαν διά να γίνουν αξιωματικοί, εκαθίσαμε δεκαπέντε ημέρες εδούλευα εις το σιδηρόδρομο έπαιρνα επιβάτες από το σταθμό και τους έφερνα εις την πόλη μου άρεσε πολύ το Μοναστήρι και εργάστηκα αυτές τις ημέρες, εις τας δεκαπέντε Αυγούστου ήταν πανήγυρις εις το Γούρνοβο μοναστήρι ήτον ψηλό πολύ μαζεύουνται όλους ο κόσμος διά τον αέρα κάθονται έως τα τέλη Αυγούστου έχει ένα συντριβάνι εις το μέσον με ένα νερό κρύο και αλαφρύ, κάθονται ο κόσμος και δύο μήνες όποιος θέλει, έπειτα πήρα αγώγι από τα Μπιτόλια και επήγα εις την Κόζιανη διά να ανταμώσω και κάτι φίλους μου παλιούς από την Κόζιανη επήγα εις τα Σέρβια τέσσερις ώρες είναι παρακάτω εκεί όπου ήτον και η Καλλιόπη. Έπειτα εγύρισα εις τα Μπιτόλια και ήβρα αγώγι διά τα Γιάννινα, έπειτα άρχισα και δούλευα εις τα Γιάννινα, Πρέβεζα, Ζιαραβίνα, Δελβινάκι κι έως τη Βοστίνα παρέκει δεν είχε γίνει δρόμος.

Εις το 1897 μας επήραν οι Τούρκοι αγγαρεία τα αμάξια και πηγαίναμε τους λαβωμένους εις την Θεσσαλονίκη, διότι η Πρέβεζα ήταν κλεισμένη δύο τρία ταξίδια έκαμα και έπειτα επήγα εις το Περλεπέ, εδούλευα εκεί με αγώγι έπαιρνα μήλα από την Όχριδα διά το σπίτι, εδούλευα αγώγι διά να μη έλθω εις τα Γιάννινα και με πιάσουν αγγαρεία, έπειτα από την Όχριδα επήρα αγώγι και ήλθα εις την Κοριτσά, από την Κοριτσά επήρα επιβάτες διά την Θεσσαλονίκη απεράσαμε από τη Μπηλίτσα και άλλα διάφορα χωριά και ήβραμε μπροστά το Πισοδέρι έχει ανήφορο και έπειτα πήραμε κατήφορο διά τη Φλώρινα ήταν χωριγιά, Αρμενοχώρι, σταθμός σιδηροδρόμου, Μπάνστα, Όστροβο, Λάτοβο, είναι τζαμί μέσα εις τη λίμνη, Βοδενά, Πολιτεία, Γιαννιτσά, διακλάδωσις σιδηροδρόμου, Βαρδάρη γέφυρα ξυλένια απεράσαμε και δίναμε ένα γρόσι το άλογο και είκοσι παράδες τον άνθρωπον έπειτα ήλθα με αγώγι από το Μοναστήρι με τον Μουσταφά εφέντη εις τα Γιάννινα.

Καταγραφή της Έλλης Παπαδημητρίου στη διάρκεια των μεγάλων ταξιδιών της στην Ήπειρο την εποχή του Μεσοπολέμου.

Δημοσιευμένη στη σειρά βιβλίων με τίτλο *Ο κοινός λόγος* (οι πρώτες εκδόσεις ήταν ιδιωτικές και σχεδόν χειροποίητες, ώσπου να αναλάβει ο Ερμής του Άλκη Αγγέλου την έκδοση). Οι φωτ του Φρεντ Μπουασονά (Frédéric Boissonnas, 1858-1946) είναι δικές μας προσθήκες.

Αρχείο της Πολιτιστικής Εταιρείας Πανόραμα
Εισαγωγή στα Δυτικά Βαλκάνια: Ο χώρος, οι άνθρωποι, οι μεταφορές